

TÜRKİYE’DE KAMU ALIMLARINDA UYGULANAN İHALE VE ALIM USULLERİNİN MALİYET ETKİNLİĞİ TEMELİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF TENDER AND PROCUREMENT PROCEDURES APPLIED IN PUBLIC ACQUISITION IN TURKEY BASED ON COST-EFFECTIVENESS

Mehmet Yunus ÇELİK¹, Demet ÖZDEMİR²

¹Doç.Dr., Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, mycelik@kastamonu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-4793-8306

²Doktora Öğrencisi, Kastamonu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İktisat ABD, demetgokmen96@gmail.com, Orcid: 0000-0002-0880-7533

MAKALE BİLGİSİ

Anahtar Kelimeler

Kamu Alımları, Maliyet Etkinliği, Türkiye

Jel Kodları:

H57, D61, L38

Makale Geçmişi:

Başvuru Tarihi: 24 Kasım 2025

Düzeltilme Tarihi: 13 Aralık 2025

Kabul Tarihi: 14 Aralık 2025

ARTICLE INFO

Keywords

Public Procurement, Cost-Effectiveness, Türkiye

Jel Codes:

H57, D61, L38

Article History:

Received: 24 November 2025

Received in revised form:

13 December 2025

Accepted: 14 December 2025

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye’de 2015–2024 döneminde kamu alımlarında uygulanan ihale ve alım usullerini maliyet etkinliği çerçevesinde değerlendirmektedir. Analiz kapsamında 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamındaki açık ihale, belli istekliler arasında ihale ve pazarlık usulü ile doğrudan temin ve istisna alımlar incelenmiştir. Kamu İhale Kurumu faaliyet raporları ve ilgili denetim dokümanlarından elde edilen veriler, dönem boyunca ihale yöntemlerinin kullanımında belirgin bir değişim yaşandığını göstermektedir. Açık ihalenin payı kademeli olarak azalırken, pazarlık ve istisna yöntemlerinin özellikle pandemi sonrasında arttığı görülmektedir. Bu eğilim, kamu idarelerinin acil tedarik ihtiyaçları ve idari esneklik arayışları doğrultusunda yöntem tercihlerinin çeşitlendiğini ortaya koymaktadır. Çalışma, ihale yöntemlerinin rekabet, şeffaflık ve maliyet etkinliği boyutları açısından değerlendirilmesinin, kamu kaynaklarının daha verimli kullanılmasına katkı sağlayacağını ileri sürmektedir.

ABSTRACT

This study evaluates public procurement and tendering methods applied in Turkey between 2015 and 2024 within the framework of cost-effectiveness. The analysis covers procurement procedures regulated by public procurement legislation, including open tendering, restricted tendering, and negotiated procedures, as well as direct procurements and exceptional purchases. Data obtained from Public Procurement Authority reports and relevant audit documents indicate a significant shift in procurement method preferences over the examined period. While the share of open tendering has gradually declined, the use of negotiated procedures and exception-based procurements has increased, particularly in the post-pandemic period. These trends suggest that public institutions have diversified their choice of procurement methods in response to urgent supply needs and the demand for greater administrative flexibility. The study argues that evaluating procurement methods in terms of competition, transparency, and cost-effectiveness will contribute to a more efficient use of public resources.

Atf yapmak için / To cite: Özdemir, D. & Çelik, M. Y. (2025). Türkiye’de kamu alımlarında uygulanan ihale ve alım usullerinin maliyet etkinliği temelinde değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16, 177-184. DOI: 10.58627/dpuibf.1829205

Kamu alımları, devletin ekonomik hayattaki en büyük aktörlerden biri olması nedeniyle, yalnızca mal ve hizmet temini süreci değil; aynı zamanda kamu kaynaklarının etkin kullanımı ve ekonomik kalkınmanın yönlendirilmesi açısından stratejik bir araçtır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kamu harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) içindeki payının yüksek olması, kamu alım sistemlerinin yapısal etkinliği üzerinde derin etkiler yaratmaktadır. Türkiye’de kamu alımlarının GSYH’ye oranı OECD (2022) verilerine göre %8–10 arasında değişmektedir. Bu oran, kamu yönetiminin bütçe kaynaklarını kullanma biçiminin hem ekonomik istikrar hem de kamu hizmetlerinin kalitesi açısından belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Kamu alımlarında kullanılan ihale usulleri, bu etkinliğin derecesini belirleyen temel uygulama araçlarıdır. Türkiye’de 2003 yılında yürürlüğe giren 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, kamu alımlarını şeffaflık, rekabet, eşit muamele ve kamuoyu denetimi ilkeleri doğrultusunda düzenlemeyi amaçlamıştır. Ancak uygulamada, ihale türleri arasındaki yapısal farklılıklar; maliyet, zaman, şeffaflık ve rekabet düzeyleri üzerinde önemli sonuçlar doğurmaktadır. Açık ihale, teorik olarak en yüksek rekabeti ve en düşük fiyatı sağlamaya elverişli olmakla birlikte, bürokratik süreçlerin uzunluğu nedeniyle kamu idareleri tarafından her zaman tercih edilmemektedir. Öte yandan, pazarlık usulü ve doğrudan temin yöntemleri; zaman tasarrufu ve esneklik açısından avantajlı olsa da sınırlı teklif sayısı ve denetim zorlukları nedeniyle maliyet etkinliği açısından sorgulanabilir hale gelmektedir (Sayıştay, 2023; OECD, 2022).

Bu çalışma, Türkiye’de 2015–2024 yılları arasında uygulanmış olan 4734 sayılı kanun kapsamındaki ihale türleri, istisnai alımlar ve doğrudan temin yöntemlerinin kamu kaynaklarının maliyet etkinliği üzerindeki etkilerini karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Bu kapsamda Kamu İhale Kurumu (KİK) faaliyet raporları, Sayıştay denetim raporları gibi çeşitli kaynaklar değerlendirilmiştir. Çalışmanın temel amacı, kamu ihale yöntemlerinin uygulama biçimleri ile maliyet etkinliği arasındaki ilişkiyi bütüncül bir şekilde ortaya koymak öneriler geliştirmektir

1. LİTERATÜR

Kamu alımları, kamu yönetiminin temel işlevlerinden biri olup, şeffaflık, rekabet ve maliyet etkinliği gibi yönetim ilkeleri çerçevesinde geniş bir literatür tarafından incelenmektedir. Kamu alımlarının kuramsal temelleri, Thai (2001) tarafından yapılan kapsamlı değerlendirmede yeniden ele alınmış ve rekabetçi süreçlerin kamu kaynaklarının etkin kullanımındaki rolü vurgulanmıştır. Benzer şekilde, Dimitri, Piga ve Spagnolo’nun (2006) editörlüğünü yaptığı *Handbook of Procurement*, ihale yöntemlerinin ekonomik sonuçlarını, fiyat oluşum mekanizmalarını ve stratejik davranış biçimlerini uluslararası örneklerle ortaya koymaktadır. Uluslararası kuruluşlar arasında OECD (2015), kamu alımlarında bütünlük, hesap verebilirlik ve rekabetin artırılmasına yönelik kapsamlı politika önerileri sunarak, ülkelerin ihale sistemlerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmektedir.

Ampirik literatürde şeffaflık ve rekabetin ihale sonuçları üzerindeki etkisi sıkça ele alınmaktadır. Decarolis ve Giorgiantonio (2015), İtalya’dan elde ettikleri verilerle açık ihalenin fiyat rekabetini artırdığını ve maliyetleri azalttığını göstermektedir. Benzer biçimde Williams-Elegbe (2018), gelişmekte olan ülkelerde ihale uygulamalarının bütünlük, yönetim ve kurumsal kapasite açısından karşılaştırmalı analizini yaparak dijitalleşmenin önemine dikkat çekmektedir. Türkiye literatüründe ise Çiçek ve Özen (2019), ihale süreçlerinde şeffaflık ve rekabetin artırılmasına yönelik düzenlemelerin etkilerini ortaya koymakta; özellikle açık ihalenin kamu kaynaklarının verimli kullanımındaki belirleyici rolünü tartışmaktadır.

Bu çalışmaların ortak noktası, ihale yöntemlerinin yapısal özelliklerinin maliyet etkinliği üzerinde doğrudan etkili olduğunu ortaya koymalarıdır. Literatür genel olarak, rekabetin yüksek olduğu yöntemlerin kamu hizmetlerinin daha düşük maliyetle temin edilmesini kolaylaştırdığını; şeffaflık düzeyi daha sınırlı yöntemlerde ise sonuçların değişkenlik gösterebildiğini belirtmektedir. Bu çerçevede Türkiye’de 2015–2024 döneminde ihale yöntemlerinin kullanımındaki değişimlerin incelenmesi, hem literatüre katkı sağlamakta hem de kamu alım süreçlerinin maliyet etkinliği açısından değerlendirilmesine olanak tanımaktadır.

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kamu alımlarının etkinliği yalnızca mali ve teknik göstergelerle değil, aynı zamanda kamu yönetimi teorileri ve yönetim ilkeleri çerçevesinde de değerlendirilmektedir. Bu bağlamda üç temel kuramsal yaklaşım, kamu ihale sistemlerinin maliyet etkinliği üzerindeki etkilerini anlamada önemli birer analitik araç sunmaktadır.

2.1. Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımı

Birinci yaklaşım olan Yeni Kamu Yönetimi (New Public Management – NPM), kamu sektöründe özel sektör tekniklerinin kullanılmasını ve rekabet, performans ve maliyet bilincinin artırılmasını önermektedir (Hood, 1991). Bu anlayış, kamu alımlarında şeffaflık ve rekabetin artırılmasının yalnızca etik değil, aynı zamanda ekonomik açıdan da rasyonel olduğunu savunur. Açık ihale gibi yüksek rekabet düzeyi sunan yöntemlerin tercih edilmesi, bu perspektiften bakıldığında daha etkin kaynak kullanımı ile doğrudan ilişkilidir.

2.2. Kurumsal Teori

İkinci olarak Kurumsal Teori (DiMaggio & Powell, 1983), kamu kurumlarının yalnızca rasyonel tercihlerle değil, yasal zorunluluklar, geleneksel uygulamalar ve taklit davranışlar yoluyla şekillendiğini öne sürer. Bu yaklaşım, kamu idarelerinin doğrudan temin veya pazarlık usulü gibi yöntemlere yönelmesini yalnızca teknik gerekçelerle açıklamanın yetersiz olduğunu, kurumsal alışkanlıkların da belirleyici olduğunu ifade eder. Bu bağlamda bazı kamu kurumlarının hızlı ve pratik çözüm üretme güdüsüyle daha az rekabet içeren yöntemleri tercih etmesi, maliyet etkinliği üzerinde dolaylı ama belirgin etkiler yaratabilir.

2.3. İyi Yönetişim İlkeleri

Üçüncü çerçeve ise OECD (2016) ve Dünya Bankası (2020) tarafından geliştirilen İyi Yönetişim İlkeleri'dir. Bu ilkeler; şeffaflık, hesap verebilirlik, etkililik ve katılımcılığı kamu yönetiminin temel taşları olarak tanımlar. Kamu alımlarında bu ilkelerin hayata geçirilmesi, yalnızca maliyetlerin azaltılması değil, aynı zamanda kamu güveninin ve demokratik denetimin inşası açısından da kritik öneme sahiptir. Özellikle açık ihalenin şeffaflık düzeyinin yüksek olması, bu ilkelerle en uyumlu yöntem olarak değerlendirilmesini sağlar.

2.4. Maliyet Etkinliği Kavramı

Maliyet etkinliği ise, belirli bir kamu hizmetinin, istenen kalite düzeyine en düşük maliyetle ulaştırılmasıdır (Boardman, Greenberg, Vining & Weimer, 2018). Bu kavram, kamu ihalelerinde kullanılan yöntemin yalnızca birim fiyatlar açısından değil, aynı zamanda zaman, denetim ve kalite parametreleri açısından da değerlendirilmesini zorunlu kılar. Yani, en düşük fiyat her zaman en maliyet etkin yöntem olmayabilir. Süreç maliyetleri, denetim zorlukları ve hizmetin kalitesi de toplam maliyet etkinliğinin bileşenleridir.

Maliyet etkinliği sadece ihale yöntemlerinin seçimine bağlı değildir; aynı zamanda kamu idarelerinin mali disiplin anlayışı ve kaynak tahsis stratejileri ile de yakından ilişkilidir (Gülşen & Çiçek, 2018).

3. İHALE/ALIM USULLERİ

Türkiye’de kamu alım süreçleri, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamında düzenlenmiş ve çeşitli alım türleriyle çeşitlendirilmiştir.

Bu bölümde açık ihale, pazarlık usulü ve doğrudan temin gibi yaygın kullanılan yöntemler hukuki dayanakları, işleyiş biçimleri ve uygulamadaki maliyet etkinlik düzeyleriyle birlikte incelenmektedir

3.1. Açık İhale Usulü

Açık ihale usulü, 4734 sayılı Kanun’un 19. maddesinde tanımlanmış olup, “bütün isteklilerin teklif verebildiği ve ilan yapma zorunluluğu bulunan” temel ihale yöntemidir (Kamu İhale Kurumu [KİK], 2002). Bu yöntem, kamu alımlarında şeffaflık, rekabet ve eşit muamele ilkelerini en yüksek düzeyde yansıtan prosedürdür. Tüm isteklilerin yeterli kriterlerini sağlaması halinde ihaleye katılabilmesi, bu yöntemin kapsayıcı niteliğini artırmaktadır.

OECD (2022) ve Thai (2001) gibi çalışmalarda açık ihalenin maliyet etkinliği bakımından en avantajlı yöntem olduğu vurgulanmaktadır. Bunun temel nedeni, yüksek rekabet ortamının teklif fiyatlarını düşürücü etkisidir. Bununla birlikte, açık ihalenin idari süreçlerinin uzunluğu, dokümantasyon yükünün fazlalığı ve karar alma sürecindeki bürokrasi, özellikle küçük ölçekli idareler için uygulama zorlukları doğurabilmektedir (Arıkoğlu, 2020).

Her ne kadar mevzuat açık ihale yöntemini esas almış olsa da, uygulamada pazarlık usulü ve istisna alımları gibi yöntemlerin tercih edilmesi, idarelerin operasyonel esneklik arayışını yansıtmaktadır (Meşe, 2020).

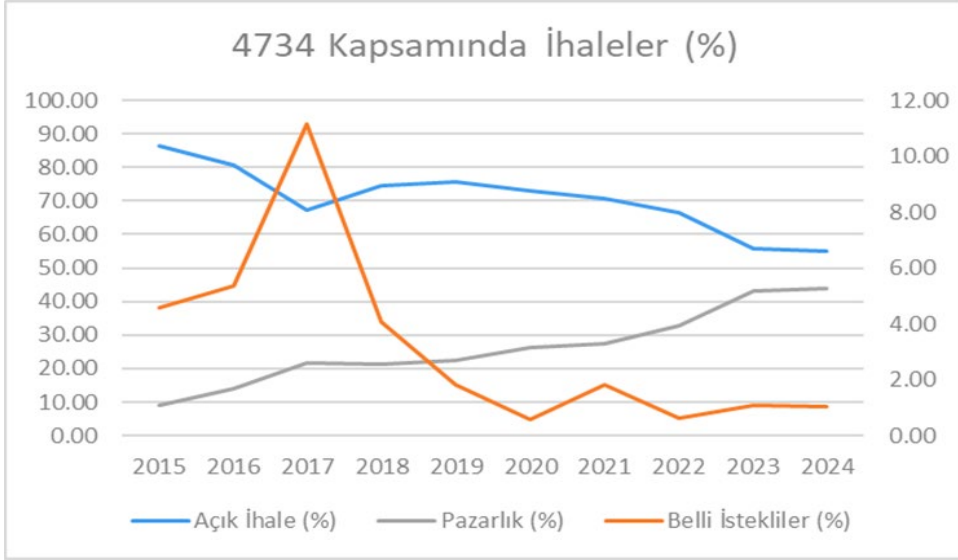
3.2. Belli İstekliler Arasında İhale

Belli istekliler arasında ihale usulü, Kanun’un 20. maddesinde tanımlanmıştır. Bu yöntem, ön yeterlik aşamasından geçen firmaların davet edilmesi yoluyla yürütülür. Genellikle ileri teknoloji veya uzmanlık gerektiren projelerde tercih edilmektedir. Rekabet açık ihaleye göre daha sınırlı olmakla birlikte, kalite ve teknik yeterlilik açısından seçici bir ortam sunar (Bozok Üniversitesi, 2021).

3.3. Pazarlık Usulü

Pazarlık usulü, 4734 sayılı Kanun’un 21. maddesinde düzenlenmiş olup, sadece belirli koşullar altında kullanılacak istisnai bir yöntemdir. Bu usulde idare, doğrudan belirlediği isteklilere davet göndererek teklif alır ve teklif sahipleriyle teknik şartlar ile fiyat üzerinden pazarlık yapabilir (KİK, 2002).

Bu yöntemin uygulanabileceği durumlar arasında doğal afetler, savaş, ani ihtiyaç doğuran olaylar, teknik veya sanatsal özellikler nedeniyle sadece belirli firmaların teklif verebileceği işler, Ar-Ge projeleri ve açık ihalede geçerli teklif çıkmaması gibi gerekçeler yer almaktadır. Pazarlık usulü, uygulamada zaman kazanımı ve esneklik avantajı sağlamaktadır. Ancak sınırlı sayıda istekliyle yapılan görüşmelerin rekabeti azaltması nedeniyle maliyet etkinliği açısından riskler barındırmaktadır (Sayıştay, 2023; OECD, 2022).

Şekil 1: 4734 Sayılı Kanun Kapsamında İhalelerin Yıllara Göre Dağılımı

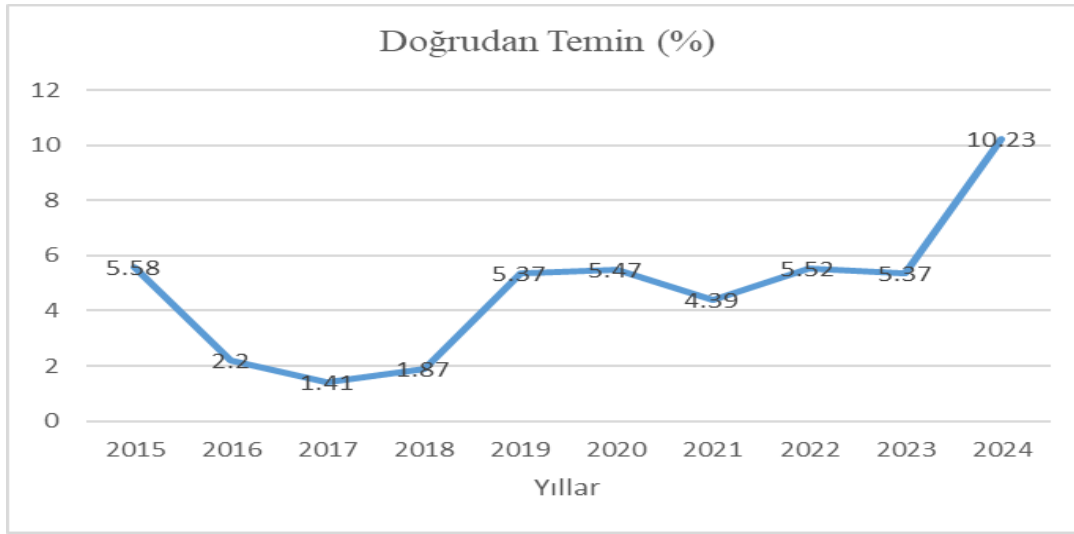
2015–2024 dönemine ilişkin ihale usullerinin dağılımı, kamu alım süreçlerinde zaman içinde değişen ihtiyaç ve koşulların etkisini yansıtmaktadır. Açık ihale usulünün payı 2015 yılında yaklaşık %87 seviyesindeyken, izleyen yıllarda kademeli bir düşüşle 2024'te %55 düzeyine gerilemiştir. Buna karşılık pazarlık usulünün payı, özellikle COVID-19 pandemisinin ortaya çıktığı 2020 yılından itibaren artış göstermiş; acil tedarik gereksinimleri ve hız ihtiyacının ön plana çıkmasıyla bu yöntemin kullanım alanı genişlemiştir.

2024 yılı itibarıyla pazarlık usulünün payının %44 seviyesine ulaşması, dönemin koşullarının kamu idarelerinin yöntem tercihlerine yansıdığını göstermektedir. Belli istekliler arasında ihale yöntemi ise tüm dönem boyunca düşük düzeylerde seyretmiş, yalnızca 2017 yılında sınırlı bir artış kaydedilmiştir. Genel olarak grafik, kamu alımlarında yöntem tercihlerinin dönemsel ihtiyaçlar, bütçe koşulları ve idari öncelikler doğrultusunda şekillendiğini; özellikle pandemi döneminin bu eğilimleri belirginleştirdiğini göstermektedir.

3.4. Doğrudan Temin

Doğrudan temin yöntemi, Kanun'un 22. maddesinde düzenlenmiştir. Bu yöntem ile kamu idareleri, belirli parasal limitlerin altında kalan mal ve hizmet alımlarını ilan yapmaksızın, ihale komisyonu kurmaksızın ve yalnızca piyasa araştırması yaparak gerçekleştirebilir (KİK, 2002). En düşük işlem maliyetine sahip bu yöntem, özellikle acil ve küçük ölçekli alımlar için geliştirilmiştir. Özellikle yerel yönetimlerde, hizmetlerin zamanında sağlanması amacıyla doğrudan temin yönteminin sıkça tercih edildiği görülmektedir (Işık & Demir, 2012).

Ancak Sayıştay (2023) raporları, uygulamada doğrudan temin sınırlarının istismar edildiğine ve alımların yapay biçimde bölünerek bu yöntemin kullanılmasına olanak tanıdığına dikkat çekmektedir. Bu durum, kamu alımlarında maliyet etkinliği kadar şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin de zayıflamasına yol açmaktadır. OECD (2022) raporlarına göre, doğrudan temin usulüyle yapılan alımların birim maliyetleri açık ihaleye göre %15–30 arasında daha yüksektir.

Şekil 2: Doğrudan Temin Yöntemi ile Yapılan Alımların Yıllara Göre Dağılımı

3.5. İstisna Alımlar

Kanun'un 3. maddesi kapsamında düzenlenen istisna alımlar, özel görev alanları, savunma sanayi projeleri veya uluslararası kuruluşlarla yürütülen projeler gibi konulara yöneliktir. Bu tür alımlarda genellikle Kanun'un tüm hükümleri uygulanmaz; özel düzenlemelere tabidirler. Bu durum, şeffaflık ve kamu denetimi açısından risk oluşturabileceğinden, Sayıştay ve diğer denetim kurumlarınca daha sıkı izlenmesi önerilmektedir (Sayıştay, 2023; OECD, 2022).

4. YILLAR İTİBARIYLA EĞİLİMLER

Aşağıdaki tablo, 2015–2024 dönemine ait ihale yöntemlerinin oranlarını göstermektedir:

Tablo 1. Yıllar İtibarıyla Alım Eğilimleri

Yıl	4734 Sayılı Kanun Kapsamında İhaleler (%)	Doğrudan Temin (%)	İstisna (%)
2015	86,40	5,58	8,02
2016	89,63	2,20	8,17
2017	90,30	1,41	8,29
2018	86,58	1,87	11,55
2019	81,97	5,37	12,66
2020	83,14	5,47	11,39
2021	84,61	4,39	11,00
2022	76,82	5,52	17,66

2023	83,84	5,37	10,79
2024	71,94	10,23	17,83

Kaynak: Kamu Alımları İzleme Raporları (https://ihale.gov.tr/kamu_alimlari_izleme_raporlari-45-1.html)

Doğrudan temin usulü, idarelerin ilan yapmaksızın ve ihale komisyonu kurmaksızın gerçekleştirdiği alımları kapsamakta olup 2017’de yalnızca %1,41 olan oran, 2024 yılında %10,23’e yükselmiştir. Özellikle son yıllarda doğrudan temin oranında belirgin bir artış söz konusudur. Artışın temel nedenleri arasında idarelerin alımları yapay biçimde bölerek doğrudan temin sınırları içinde tutma eğilimleri bulunmaktadır (Sayıştay, 2023). Bu artış, kamu idarelerinin doğrudan temini daha sık tercih ettiğini göstermektedir.

2015 yılında %8,02 olan istisna alım oranı, 2024 yılında %17,83 seviyesine yükselmiştir. Özellikle 2022 ve 2024 yıllarında %17’nin üzerine çıkan bu artış, kamu idarelerinin belirli dönemlerde istisna hükümlerini daha fazla kullandığını göstermektedir. Bu eğilim, ihtiyaçların niteliği, acil alım gereksinimleri ve idari süreçlerdeki esneklik arayışları gibi çeşitli faktörlerle ilişkilendirilebilir.

Veriler, açık ihale yönteminin zaman içinde yerini kısmen doğrudan temin ve istisna alımlarına bıraktığını göstermektedir. Bu eğilim, özellikle acil ihtiyaçların karşılanması ve idari süreçlerde esneklik sağlanması açısından kısa vadede kolaylık sunabilmektedir. Bununla birlikte, bu yöntemlerin kullanımındaki artışın uzun vadede kamu alımlarında maliyet etkinliği, rekabet ve şeffaflık gibi temel ilkelerle ilişkisinin dikkatle değerlendirilmesi gerekmektedir. Uluslararası standartlar, özellikle AB’nin 2014/24/EU sayılı Direktifi, kamu alımlarında açık ve rekabetçi yöntemlerin kullanımını teşvik etmektedir (OECD, 2022). Benzer şekilde, Sayıştay’ın 2020 yılı değerlendirmelerinde açık ihalenin yüksek rekabet düzeyi sayesinde maliyet avantajı sağladığı belirtilmekte olup, bu yöntemde ortalama teklif sayısının 7’nin üzerinde gerçekleştiği ifade edilmektedir. Ancak açık ihale sürecinin ilan, değerlendirme ve onay aşamalarında görece daha fazla zaman gerektirmesi, özellikle hızlı tedarik gerektiren durumlarda diğer yöntemlerin tercih edilmesine neden olabilmektedir.

5. İHALE TÜRÜ SEÇİMİ VE KURUMSAL ALIŞKANLIKLAR

Yeni Kamu Yönetimi (Hood, 1991) yaklaşımı, kamu hizmetlerinde rekabet, performans ve maliyet bilinci gibi özel sektör mantığına dayalı kavramların uygulanmasını önermektedir. Açık ihale usulü, bu anlayışa en uygun yöntem olarak değerlendirilmekte; çünkü rekabeti teşvik ederek maliyetleri düşürme potansiyeline sahiptir (Thai, 2001). Ancak bulgular, kamu idarelerinin özellikle zaman baskısı veya işlem kolaylığı nedeniyle doğrudan temin ve pazarlık usulü gibi rekabet düzeyi daha düşük yöntemlere yöneldiğini göstermektedir.

Kurumsal teoriye (DiMaggio & Powell, 1983) göre ise kamu kurumları, yalnızca rasyonel ve ekonomik gerekçelerle değil, aynı zamanda örgütsel alışkanlıklar, yasal uyum zorunluluğu ve sembolik davranış kalıplarıyla hareket eder. Bu bağlamda, bazı idarelerin sistematik olarak doğrudan temin yöntemine yönelmesi, maliyet etkinliğinden ziyade işlem kolaylığı ve düşük denetim baskısı gibi faktörlerle açıklanabilir. Sayıştay (2023) raporlarında özellikle belediyelerde doğrudan temin sınırlarının zorlandığı ve alımların yapay biçimde bölünerek bu yöntemin suistimal edildiği tespit edilmiştir.

6. E-İHALE SİSTEMİNE GEÇİŞ VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM

Türkiye’de kamu ihale sisteminin şeffaflık, izlenebilirlik ve maliyet etkinliği açısından dijital altyapılarla güçlendirilmesi amacıyla 2010 yılında Elektronik Kamu Alımları Platformu (EKAP) kurulmuş ve kamu alımları kademeli olarak elektronik ortama taşınmıştır. Bu kapsamda, 1 Eylül 2018 tarihi itibarıyla belirli alım türlerinde e-ihale sistemi zorunlu hale getirilmiş, 2020 sonrasında ise tüm kamu idarelerine yaygınlaştırılmıştır (KİK, 2018). E-ihale, ihale dokümanlarının hazırlanmasından tekliflerin alınmasına, değerlendirmeden sözleşmeye kadar tüm sürecin dijital ortamda yürütülmesini sağlamaktadır.

OECD (2022) raporlarına göre, e-ihale uygulamaları yalnızca maliyetleri düşürmekle kalmamakta, aynı zamanda teklif sayısını artırmakta, teknik yeterliliklerin daha kolay doğrulanmasını sağlamakta ve kamu denetimini güçlendirmektedir. EKAP altyapısının etkin kullanımı sayesinde kurumlar arası standartlaşma da artmıştır. Türkiye’nin kamu alım sisteminin AB’nin 2014/24/EU sayılı Direktifi ile uyumlu hale gelmesi yönünde, e-ihale sisteminin zorunlu uygulama alanının genişletilmesi ve belediyeler gibi yerel idarelerdeki kullanımının yaygınlaştırılması kritik bir adım olacaktır. Dolayısıyla e-ihale uygulaması, sadece teknik bir dönüşüm değil; aynı zamanda yönetsimsel şeffaflık, maliyet etkinliği ve vatandaş güveni açısından stratejik bir kamu yönetimi reformudur.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Türkiye’de kamu alımlarında uygulanan ihale ve alım yöntemlerinin 2015–2024 dönemi içerisindeki gelişimini maliyet etkinliği perspektifinden incelemiştir. Elde edilen bulgular, ihale yöntemlerinin kullanım dağılımının zaman içinde önemli ölçüde değiştiğini ve kamu idarelerinin yöntem tercihlerinin ekonomik koşullar, idari ihtiyaçlar ve olağanüstü dönemlerin etkisiyle çeşitlendiğini göstermektedir. Açık ihale yöntemi, yüksek rekabet düzeyi ve şeffaf yapısı nedeniyle maliyet etkinliği açısından temel yöntem olma niteliğini sürdürmekte; ancak uygulamadaki bürokratik yük ve zaman kısıtı,

idareleri belirli dönemlerde daha esnek yöntemlere yönlendirebilmektedir.

Pazarlık usulü ve doğrudan temin gibi yöntemlerin kullanım oranlarının özellikle pandemi yıllarında artış göstermesi, kamu idarelerinin acil ve hızlı tedarik ihtiyacına karşılık verdiği şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte, bu yöntemlerin uzun vadede rekabet düzeyi, teklif çeşitliliği ve maliyet etkinliği üzerindeki etkilerinin dikkatle izlenmesi önem taşımaktadır. İstisna alımlarında gözlenen artış eğilimi de benzer şekilde, ihtiyaçların niteliği ve proje özellikleri ile ilişkili olmakla birlikte, şeffaflık ve denetim boyutunun güçlendirilmesi gerekliliğini gündeme getirmektedir.

Elektronik ihale (e-ihale) uygulamalarının yaygınlaşması, kamu alımlarında önemli bir dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Dijital altyapının güçlenmesi, hem süreçlerin daha hızlı ve standartlaşmış biçimde yürütülmesine hem de rekabetin artırılmasına katkı sunmaktadır. Bu gelişme, Türkiye'nin kamu alım sistemini uluslararası standartlarla uyumlu hale getirme hedefi açısından önemli bir fırsat oluşturmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'de kamu alım sisteminin güçlü yönleri olan şeffaflık, rekabet ve hesap verebilirlik ilkelerinin daha etkin uygulanabilmesi için, ihale yöntemi seçiminde mevzuat çerçevesinin yanı sıra maliyet etkinliği kriterlerinin daha sistematik şekilde gözetilmesi gerekmektedir. Doğrudan temin ve pazarlık usulünün kullanıldığı durumlarda piyasa araştırması, fiyat analizleri ve süreç kayıtlarının daha detaylı belgelenmesi hem idari karar süreçlerini güçlendirecek hem de kamu kaynaklarının verimli kullanımına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, 2015–2024 dönemine ilişkin veriler, kamu alım yöntemlerinde dinamik ve çok boyutlu bir değişim yaşandığını göstermektedir. Bu nedenle, ihale süreçlerinde yöntem seçiminin yalnızca mevzuata uygunluk temelinde değil; maliyet etkinliği, rekabet düzeyi, piyasa koşulları ve dijitalleşme olanakları birlikte dikkate alınarak yapılması, kamu kaynaklarının sürdürülebilir şekilde yönetilmesi açısından kritik önem taşımaktadır.

YAZAR BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları: Yazarlar bu çalışmaya eşit düzeyde katkıda bulunmuştur.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ankboğa, E. (2020). Kamu ihale sisteminin etkinliği üzerine bir değerlendirme. *Maliye Dergisi*, 179(2), 145–168.
- Boardman, A. E., Greenberg, D. H., Vining, A. R., & Weimer, D. L. (2018). *Cost-benefit analysis: Concepts and practice* (5th ed.). Cambridge University Press.
- Bozok Üniversitesi. (2021). *4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ile ilgili sunum*. İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı.
- Çiçek, H., & Özen, A. (2019). Kamu ihale süreçlerinde şeffaflık ve rekabetin artırılması: Türkiye uygulaması. *Amme İdaresi Dergisi*, 52(4), 25–50.
- Decarolis, F., & Giorgiantonio, C. (2015). Transparency, competition, and procurement outcomes: Evidence from Italy. *Journal of Law, Economics, & Organization*, 31(3), 547–579. <https://doi.org/10.1093/jleo/ewu019>
- Dimitri, N., Piga, G., & Spagnolo, G. (Eds.). (2006). *Handbook of procurement*. Cambridge University Press.
- DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, 48(2), 147–160.
- Gülşen, M. A., & Çiçek, U. (2018). Türkiye'de kamu kesimi kaynak tahsisinde etkinliğin sağlanması amacıyla mali alan oluşturma çabaları. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 107–118.
- Hood, C. (1991). A public management for all seasons? *Public Administration*, 69(1), 3–19.
- İşık, N., & Demir, F. (2012). Kamu harcamalarında etkinlik ve verimlilik: Karaman Belediyesi hizmetleri üzerine bir uygulama. *Maliye Dergisi*, 163, 147–166.
- Kamu İhale Kurumu. (2002). *4734 sayılı Kamu İhale Kanunu*. Resmî Gazete (Sayı: 24648, 22 Ocak 2002).
- Kamu İhale Kurumu. (2018). *Elektronik ihale zorunluluğu hakkında duyuru*.
- Kamu İhale Kurumu. (2023). *Kamu alımları izleme raporu 2023*. KİK Yayınları.
- Meşe, M. (2020). *İhale usulleri ve uygulamaları*. Sayıştay Uzman Denetçiliği Yayınları.
- OECD. (2015). *OECD recommendation on public procurement*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264204575-en>
- OECD. (2016). *OECD Recommendation of the Council on Public Procurement*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2022). *Public Procurement Review: Turkey*. Paris: OECD Publishing.

-
- Sayıştay Başkanlığı. (2020). Genel Değerlendirme Raporu. Ankara: Sayıştay Yayınları.
- Sayıştay Başkanlığı. (2022). Genel Uygulama Bulguları Raporu. Ankara: Sayıştay Yayınları.
- Sayıştay Başkanlığı. (2023). Kamu İhale Sistemine İlişkin Değerlendirme Raporu. Ankara: Sayıştay Yayınları.
- Thai, K. V. (2001). Public procurement re-examined. *Journal of Public Procurement*, 1(1), 9–50.
- Williams-Elegbe, S. (2018). *Public Procurement and Multilateral Development Banks: Law, Practice and Problems*. Hart Publishing.